

NAŠA MISEL

Leto IV.

OMLADINSKI KULTURNO-POLITIČNI LIST

Št. 1. (47)

Izhaja štirinajstrednno

V Ljubljani, dne 24. oktobra 1938

Celoletna naročnina znaša 18 Din

Usoda malih narodov

Do zadnjih zgodovinskih dogodkov smo živeli v domnevi, da je svetovna vojna z uveljavljanjem demokratičnih načel v mednarodnem življenju vsaj v osnovi rešila problem malega naroda. Upali smo, da je z zmago pravice in resnice nad materijalno silo in lažjo prenehalo trgovanje z malimi narodi, da so oni prenehali biti plačilno sredstvo za poravnavanje nesoglasij v računih med velikimi silami. Skratka: verovali smo, da so mali narodi postali suvereni na svojem področju, da so postali subjekti s pravicami in dolžnostmi, zavarovani pred krivico in nasiljem z vzajemnimi jamstvi vseh kulturnih in z vidika človeške, obče mednarodne zajednice družabnih narodov.

Posebno smo še verovali, da je bil ta problem rešen za bratski čehosl. narod, ki je z dvigom posameznika nadomestil kvantiteto s kvaliteto, ki je izpričal težko nadkriljivo duhovno in materialno kulturo, politično zrelost in brezprimerno doslednost, zvestobo in poštenost v miroljubni zunanji politiki. Često smo se bali zase, nikdar pa ne za bratsko republiko. Nikoli nismo pričakovali, da bo prav ta narod, idejni voditelj in vzornik večine malih narodov prva žrtev ponovne zmage nasilja nad pravico. Mučna je misel, da se polagoma, a gotovo vračamo nazaj in da se bo drama malih narodov začela znova v tej ali oni obliki.

Le s težavo se sprijaznjujemo s tem, kar se je zgodilo, tako strašno in nemočje se nam zdi. Ob tem razvrednotenju vseh vrednot se zaprepasčeni sprašujemo, zakaj se je sploh vršila svetovna vojna, katere načela so bila tista, ki so smela zahtevati toliko trpljenja in toliko žrtev, ko se sedaj tako ravnodušno ruši ves tisti red, ki se je z njo izbojeval.

Najaktualnejši knjigi v teh dneh sta bili gotovo Masarykova »Svetovna revolucija« in Hitlerjev »Mein Kampf«. Obe je treba poznati za pravilno pojmovanje dalekosežnosti katastrofe, ki smo jo doživeli. Iz prve spoznavamo zmisel svetovne vojne in svet, ki se je porušil. Iz druge spoznavamo svet, ki nastaja na razvalinah mednarodnega življenja. Tu je nasprotje med duhom in moralo na eni in grobo silo na drugi strani. Žal so bile prepozno izgovorjene v angleškem parlamentu besede, da nima pravice govoriti o evropski krizi, kdor ne pozna narodno-socialističnega evangelija, ki se uradno poklanja novoročencem kot poročno darilo, da v njem vzgojijo svoj deco, kakor je zakasnel poziv francoske »Mariane«, naj ne bo Francoza, ki bi ga ne prečital.

Tu spoznavamo, da tragedija čehoslovaškega naroda ni samo njegova tragedija, ker je tragedija vseh malih narodov. Vsi mali narodi se morajo zamisliti ob usodi čehoslovaškega, ker bo njegova današnja usoda lahko že jutri tudi njih usoda. Zamislili pa se bodo nad njo prej ali slej tudi tisti, ki menijo, da so storili z žrtvovanjem Čehoslovaške republike velike usluge svojim narodom in človeštvu, ker usoda Čehoslovaške

republike je le znak in posledica njih lastne politične in moralne krize, ki se bo sedaj le še pospešeno stopnjevala.

Nastanek Čehoslovaške republike

Za razumevanje pomena okrnitve bratske republike je treba poznati utemeljenost njenih prejšnjih mej. Prejšnje meje so začrtale načela naravnega in historičnega prava. Republika je bila po čehoslovaškem večinskem elementu nacionalna tvorba, kateri je bila priključena na osovi tisočletne zgodovinske in politične povezanosti sudetskih pokrajin s češkim kraljestvom tudi večja, kasneje, potem kolonizacije postopoma tja naseljevana nemška manjšina. Značilno in važno je, da niso češki Nemci nikdar stremeli za politično odcepitvijo od čeških dežel, z izjemo pojavov, do katerih je prišlo pod močnimi najnovejšimi zunanjimi vplivi. Poleg tega razloga so govorili za nujnost vključitve nemške manjšine v meje republike tudi pomembni gospodarski, geografski, politični in vojaški razlogi. Gospodarsko življenje sudetskih krajev se je skozi stoletja organsko nerazdružno povežalo s celokupno gospodarsko strukturo češkega naroda in obratno. V istem smislu so vplivale zemljepisne in gospodarske razmere na prometno politiko, ki ni ločila med češkim in nemškim narodnostnim področjem. V tem oziru ni bilo mej, vse se je povežalo in prepletlo v celoto. Vsemu temu so se priključili vojaški in politični razlogi, ki so nujno ukazovali, da se začrtajo meje na gorah, ki obkrožajo prirodno zaokroženo zemljepisno in gospodarsko enoto — češko kotlino.

Izključen je vsak očitke imperializma čehoslovaškemu narodu. Če kje, potem je bilo gotovo tukaj manjšinsko vprašanje, življenjsko vprašanje večinskega naroda. Govoriti se ni moglo samo o pravici Nemcev, nego tudi o pravici Čehov. Vprašanje se ni moglo obravnati zgolj kot enostranska pravica manjšine, ker je šlo tudi za pravico večine. Vsled vzajemne vsestranske povezanosti je bilo to skupno vprašanje. Z nacionalnega in moralnega vidika se je problem postavljaj kot življenjska pravica celega čehoslovaškega naroda, obdržati v klasičnih pokrajinah nekdanjega češkega kraljevstva naseljeno manjšino velikega nemškega naroda tudi v mejah nove republike. Če se je priznala po naravnem pravu čehoslovaškemu narodu pravica do politične samostojnosti in hotela zagotoviti na tem izredno važnem, strateško centralnem evropskem prostoru varno življenje, mu je bilo treba dati vse pogoje uspešnega življenja, razvoja in obrambe. Širšega vidika je bila taka, življenja in obrambe sposobna Čehoslovaška republika v interesu vsega evropskega jugovzhoda, kot njegova prva in glavna zaščita in v interesu cele Evrope, kot važna postavka na strani demokratičnih in miroljubnih sil.

Ti argumenti so zmagali na mirovnih konferencah. V njih smislu je napisal tik pred kapitulacijo zapadnih demokracij pred avtoritarnimi in dinamičnimi silami eden redkih angleških poznavalcev srednjeevropskih vprašanj, Seton Watson: »Revizija mej v korist Nemčije ne bi rešila problema, pač pa ustvarila nove, ker bi odvzela življenjsko sposobnost čehoslovaški državi... Njen nadaljnji obstanek je v važnem interesu zapadnih demokracij, a ni brez intereso niti za Ameriko.« Chamberlain in Daladier sta bila očitno drugačnega mnenja. Chamberlain imenuje razloge, ki so bili prepričevalni v Versaillesu »simpatija«. Rekel je, da se zaradi same simpatije do Čehoslovaškega naroda še ne bi mogel odločiti za vojno.

Masarykova republika

Bratska Čehoslovaška republika je bila dvajset let mnogim malim in velikim državam v vzor po svoji humanitetni in demokratični notranji in zunanji politiki. Ostala je zvesta idealom, v imenu katerih si je priborila svobodo. Njena zunanja politika je bila izključno miroljubnega in zato obrambnega značaja. Temeljila je na zvezah, v katerih vrednost in zanesljivost ni imela vzrok dvomiti do zadnje preizkušnje in spoznaja. Njeno notranje življenje je sledilo na širokih državljanskih svoboščinah. Z redkimi izjemami je disciplinirani in politično zreli čehoslovaški narod sam po svoji veliki večini določil prave meje svobodi. V socialnem in gospodarskem življenju je uresničil »znosno enakost«. Komunizem je doživel na Čehoslovaškem poraz v svobodni javni diskusiji. Velike duhovne in gospodarske krize, ki so pretresale povojno Evropo so šle skoro neopazno, brez občutnejše škode mimo tega malega naroda. Pogosto se je upravičeno imenoval kot zatišje ali oaza sredi duhovnega in gospodarskega razsula.

Demokratično liberalen je bil čehoslovaški narod zlasti v svoji manjšinski politiki. Najzanesljivejše merilo za ravnanje in namen večinskega naroda z manjšino so kulturne pravice in ugodnosti, ki jih manjšina uživa. Nekateri najnovejši glasni zaščitniki narodnosti v Čehoslovaški republiki, ki bi bili upravičenejši izdajati praktične zatiralne recepte, kakor nastopati v tej vzvišeni človekoljubni vlogi, so manjšinam, katerim oni gospodarijo odvzeli v cilju njih popolnega iztrebljenja najprej vse možnosti kulturnega razvoja in obstanka. V slovanski republiki je imela »zatirana« nemška manjšina: dve univerzi, dve tehnični visoki šoli, eno glasbeno akademijo, 90 gimnazij, 14 učiteljskih, 629 trgovskih in drugih gospodarskih šol, 430 meščanskih in 3360 ljudskih šol, več gledališč, mnogo dnevnikov in drugih perijodičnih publikacij, knjižnih založb... Skratka: njeno kulturno življenje je bilo svobodno in kar se zasebne ustvarjalnosti in inicijative tiče ne-

omejeno. Glede državne prosvetne in splošne kulturne politike je uživala manjšina relativno več pravic, kot večinski narod. Nemški jezik je imel veljavo državnega povsod, kjer je štela nemška manjšina 20 % prebivalstva. V parlamentu in samoupravnih zastopstvih so bili Nemci zastopani v proporcionalnem razmerju.

Tako se je godilo Nemcem v bratski kulturni in človečanski republiki. Mi iskreno želimo, da bi se sedaj Čehom, ki so prišli pod Nemce in sploh slovanskim manjšinam nikdar in nikjer hujše ne godilo.

Napad na bratsko republiko

Kljub tem dejstvom je čehoslovaškemu narodu sovražna, objektivno neutemeljena propaganda z vsemi sredstvi moderne tehnike, moderne iznajdljive diplomatske taktike, lažjo in z edinstveno brutalnostjo izumetničila in zaostila manjšinsko vprašanje kot potrebno pretezo znanih in prozornih namenov. Državo visoke kulture, miru in reda se je postavilo na sramotni oder, jo prikazalo kot umetno, na laži zgrajeno tvorbo, zatiralno manjšin, središče nemirov, leglo nevarnosti za evropski mir in izpadno postojanko komunizma v osrčju Evrope. Grozilec se je prikazal kot ogroženec in ogroženca označil za grozilca. Zgodilo se je celo, da so stari zatiralci Slovakov in Podkarpatskih Rusov fungirali kot njih zaščitniki.

„Zavezniki“ bratske republike in posledice njih izdajstva

Poglavje zase je ponašanje zapadnih prijateljev in zaveznikov republike ob napadu na njeno suverenost in integriteto. Vsa drama nam je časovno še preblizu, da bi jo mogli presoditi do podrobnosti. Kljub temu leži mnogo stvari na dlani in današnja sodba o njih se ne bo mnogo razlikovala od sodbe zgodovine. Stvar ima moralno, politično, vojaško in gospodarsko stran.

Z moralne strani pomenijo münchenski sklepi izdajstvo načel in zaveznika, ki je bil kaznovan za svojo načelnost, zvestobo in poštenost. Oni so nas prepričali, da pogodbe držijo dokler jih ni treba — do prve resne preizkušnje. Zaupanje vanje je padlo. Ironično trpek mora biti občutek razoroženega bratskega naroda, ko dajejo za njegove okrnjene meje papirnata poročila prav tisti, ki so zatajili svojo besedo, s katero so se svečano zavezali braniti že prejšnje. Te obljube so slabo tolažilo. Danes drži samo to, da je republika okrnjena in nesposobna za vojaško obrambo. Protestni nastopi nekaterih duhovnih in moralnih veličin zapada proti uradni politiki in njih izjave solidarnosti s Prago so le skromno opravičilo in zadoščenje čehoslovaškega naroda.

slovaškemu narodu spričo stvarnega razvoja.

Idejno in politično pomenijo sklepi velesil popoln prevrat v načelih mednarodnih odnosov. V Münchenu so slavile veliko zmago totalitarne, avtoritarne in dinamične sile nad demokratičnimi — statičnimi. München je dijamelno nasprotje Geneve in zato tudi njena likvidacija. V nasprotju z demokracijo v mednarodnem življenju se je uveljavil diktat štirih velesil nad malimi narodi in državami. Priznalo se je novo načelo, da mali narodi nimajo pravice voditi samostojno politiko, ker mora biti ona v popolnem soglasju z interesi velikih sosedov. Vrhtega je bila izločena iz evropske politike sovjetska Rusija, katero označuje narodni socializem samo za novo obliko panslavistične nevarnosti.

Bolj kot nacionalni in politični uspeh pa je za Nemčijo okrnitev Čehoslovaške republike vojaški uspeh. Priključitev sudetskega ozemlja k Nemčiji pomeni osvojitve glavne obrambne črte vsega evropskega jugovzhoda brez krvi, zgolj s psihološko vojno groženj. Čehoslovaška je onesposobljena za vsak resnejši vojaški odpor, zato je izpadla kot vojaška postavka iz kakršnekoli protinemške kombinacije. S tem je padla neprecenljiva trdnjava v osrčju Nemčije, ki je vsled svojega dominantnega položaja slabila njeno vojaško moč. Kljub majhnemu teritorialnemu obsegu in majhnemu številu prebivalstva, bi prejšnja, dobro zavarovana in oborožena republika, vezala nase v slučaju evropskega spopada sorazmerno mnogo večji odstotek nemške oborožene sile. Čehoslovaška je bila pomembna zlasti kot letalsko izhodišče, saj so bila dosegljiva z njenega področja vsa glavna središča nemške industrije v par minutah.

Prejšnja republika je bila ogromnega pomena za obrambo pravičnega miru v Evropi. Kot matično ladjo za letala so jo označevali le tisti, ki so imeli proti njej in drugim osvajačnim nameni. Samo osvajačem je bila miroljubna, a močna republika napoti, ker so se čutili ovirane in »ogrožene« v svojih krivičnih načrtih. To je bil razlog, zaradi katerega se je hotelo za vsako ceno in pod kakršnokoli krinko zlomiti vojaško odpornost in nevarnost bratske države. S posmehom na račun zapada ugotavljajo danes dinamične sile, da v novem evropskem položaju niso več niti vojaško niti politično šibkejšje od njega, kot so to bile še pred kratkim. Premoč se je nagnila od demokratičnih in miroljubnih narodov k avtoritativnim in osvajačnim.

Posledica vojaške in politične nadvlade Nemčije in Italije nad vso srednjo in jugovzhodno Evropo bo nebežno tudi gospodarska. To področje bo moralo biti prostovoljni ali prisilni dobavitelj surovin in odprto kapitalu močnih sosedov pod še neznanimi pogoji.

Za male narode pomenijo zaključki velesil tudi strašen psihološki pritisk in negotovost. Ker so zgubili vsak zanesljiv oslonec, so se porušile vse njih zunanje-politične koncepcije. Mi se danes sprašujemo, kje je tista Francija, kakršno smo poznali do včeraj. Za nas je porazno spoznanje, da je bil Jakobinec, predstavnik struje, ki si ljubosumno lasti svetle tradicije velike francoske revolucije, nosilke svobode malim narodom, sposoben podpirati münchenški sporazum, ki bi je v obraz pravici, svobodi in enakopravnosti v mednarodnem življenju. Francija je zvila zastavo, pod katero je zbirala okoli sebe navdušene priistaše.

Zapad se opravičuje z dvomljivimi argumenti. Predvsem poudarja namen obvarovati človeštvo pred novo vojno katastrofo. Odtod politika miru za vsako ceno. To se pravi — za tujo ceno. Katoliški svet — tudi naš domači — se je postavil na isto stališče. Obsodil je geslo: boljša moralna vojna, kot nemoralen mir. Rekli so, da je to »... abnormalen princip, daleč od vsake božje in človeške etike.« Torej načelna odklonitev vojne kot najnemoralnejšega in največjega zla. — Moralna avtoriteta Masaryk je bil drugačnega mnjenja. — Pri tem smo se spomnili na križarske vojne, ko so papeži pošiljali celo nebolgljene otroke v smrt, na krvavo protireforma-

cijo, na katoliške sodbe o španski vojni, na mnenje milanskega kardinala Schusterja, da je abesinska vojna izpolnjevanje »... večne misije katoliške Italije«, na govor papeževskega odposlanca msgr. Castellanija, ki je v Adis Abebi izrekel pozdrav junaški vojski, »...katera je presenetila svet, ne pa nebes, ki so bila njen zaveznik«. Mi poznamo to moralo, ki je blizu božje in človeške etike. Ona dobro loči, kdaj je vojna načelno moralna in kdaj načelno nemoralna. Katoličani zelo radi pozabljajo, da so poleg verskih in cerkvenih še drugi ideali in interesi, morda tudi vredni človeških žrtev.

Kot drugo opravičilo služi zapadu bojazan, da bi stik s sovjetskimi armadami ne inficiral s komunizmom srednjeevropskih narodov. Na to so se spomnili malo pozno. O tem je bil čas razmišljati mnogo prej. Sicer pa: če se zapad res boji komunizma ga svarimo, naj ne žene malih narodov pred alternativno Berlin-Moskva, ker bi se oni utegnili odločiti v tej edini izbiri za slovanski vzhod brez pridržkov in brez ozira na posledice.

Tretje opravičilo pravi, da zapad ni bil dovolj oborožen. Ali ni potem že to prvo izdajstvo. V Münchenu je petelin že drugič zapel. Mala Čehoslovaška republika je izpolnjevala vestno vse obveznosti, ki so izhajale iz pogodb, da bi v slučaju potrebe izvršila brez oklevanja in z uspehom svojo zavezniško dolžnost. Sramoten in značilen je ta argument spričo dejstva, da sta lačna dinamična naroda prekosila v nekaj letih v oboroževanju bogati zapadni velesili, ki obvladata skoraj vse dobrine sveta.

Žrtev

čehoslovaškega naroda ni rešila miru

Mnogo tragičnejša je žrtev čehoslovaškega naroda, ker verjetno ni rešila Evrope pred skoraj neizbežnim oboroženim konfliktom. Značilna je v tem smislu se glaseča ugotovitev ameriškega urada za registriranje javnega mnenja. Enako sodi zapadnoevropska javnost, ki spontano zahteva pospešeno oboroževanje. Razlika je samo ta: Evropa se bo znašla pred isto nevarnostjo, kateri je trenutno in navidezno ušla, v mnogo težjih okoliščinah. V bodoči vojni ne bo več tiste obrambe, ob kateri bi se razbijala in izčrpavala nemška napadalna sila. Zapad bo težko mogel nadomestiti s svojo oboroževalno politiko, kar je vojaško izgubil s kratkovidnim žrtvovanjem Čehoslovaške republike.

To pesimistično mnenje opravičuje tudi zunanje-politična orijentacija šefa narodnega socializma. »Mein Kampf« je teoretična izpoved, je napisan program, katerega avtor tudi praktično izvaža. Ne sme se pozabiti, da si je Hitler s tem programom priboril oblast in da je njegova knjiga izvor vsega naziranja in stremljenja nemškega naroda. Tam je zapisano, da je naloga zunanje politike zagotoviti obstoj v državi organizirani rasi s tem, da spravi v soglasje število naroda in velikost prirastka z življenjskim prostorom in prehrano. Samo dovolj velik prostor more zagotoviti narodu svobodo, obstoj in samo on je osnova politične moči. Hitler je mnjenja, da bo narodni socializem pomenil blagoslov le, če bo »... imel dovolj poguma zbrati nemški narod in njegove moči na pohodu po tisti poti, ki vodi iz današnje tesnobe življenjskega prostora k novi zemlji...« Pravica do zemlje postane dolžnost, če je brez razširjenja življenjskega prostora obsojen velik narod na propad. Narodni socializem je potegnil črto pod predvojno usmeritev nemške zunanje politike. On nadaljuje tam, kjer se je nehalo pred šestimi stoletji: ustavlja svoja stremljenja proti zapadu in obrača svoj pogled zopet na vzhodne dele. Prednost daje močni kontinentalni in ne kolonialno-pomorski politiki. Meč mora preskrbeti nemškemu narodu, njegovemu delu in plugu novo zemljo. Hitler pojmuje »vzhodno politiko« kot pridobitev nemškemu narodu potrebne zemlje. Ker pa je za to potrebna moč, je treba uničiti hegemonistična

stremljenja Francije, ki izčrpava nemško silo. Za zrušenje tega največjega sovražnika ne sme biti nobena žrtev odveč. Evropa ne prenese dveh kontinentalnih velesil hkrati.

S stališča tega zunanje-političnega naziranja in programa narodnega socializma je treba gledati na ogromne utrdbe, ki jih gradi Nemčija ob Rhenu. One so napoved, da se bo Nemčija omejila na zapadu na obrambo in usmerila vso svojo udarno silo na vzhod in jugovzhod, kamor so ji vrata po zlomu čehoslovaške republike odprta. Z istega vidika se nam zdi politika državnikov z zapada kot politika očetov, ki mislijo nase, ne pa na svoje otroke. Zgodovina gotovo ni bila njih učiteljica.

Izgleda, da je imel Hitler prav. Francija je zdrknila z vodilne velesile skoraj na položaj nove Španije, tam nekje onstran Rhena in Maginotove linije. Čim je Francija zapustila postojanke v srednji Evropi, je zaigrala svoj prestiž. Mi smo se z začudenjem spraševali, zakaj tako navdušeni sprejemi Daladiera ob povratku iz Münchena. Upamo, da je imel francoski narod ob tako drago plačnem miru vsaj mešane občutke.

Upravičeno so češki listi opozorili francoski narod ob zahvali za namero, da postavi še vedno živemu čehoslovaškemu narodu spomenik v znak hvaležnosti za ogromne žrtve, naj skrbi rajše za svoje spomenike: »V Versaillesu je izpadla prva črka iz ponosnega napisa: Veliki slavi Francije.«

Čehoslovaški narod v dneh preizkušnje

Mi smo delili s čehoslovaškim narodom težko usodo, ki ga je zadela. S sočustvovanjem in občudovanjem obenem smo sledili njegovemu dostojanstvenemu, zatajevanju polnemu prenašanju nezasuženih udarcev. Težko si je zamisljati, kaj je moral prestati ta narod, ko so velikemu sokolskemu zmagovalcu in solidarnosti vsega kulturnega sveta sledili dnevi izdajstva in popolne osamljenosti: London - Godesberg - München. Strašna je bila diplomatska igra, ki so si jo dovolile velesile s tem malim, kulturnim in poštenim narodom.

V trenutku, hujšem od smrti, je legionar in predsednik Syrový objavil, da je razočarani in izdani čehoslovaški narod kakor v trdnjavi, oblegan od nadmočnih sil in brez izgleda na uspešno in zmiselno obrambo. Izbirati je bilo treba med očuvanjem golega življenja naroda kot pogojem ponovnega vstajenja in narodovo smrtjo — novo Kartagina. Ponosni narod se je uklonil pod strašno težo izdajstva in sile, pristal na žrtve, da reši življenje.

Danes se oglašajo husitski duh, ki pravi, da je bila čehoslovaška politika slaba samo v odločilnem trenutku: »... Ni smelo se ravnati po husitskem geslu: Na množico ne glejte!... precejevali smo svojo moralno silo, nismo znali iti do konca in rajši govorili o narodu, ki ne sme biti iztrebljen, nego o pravici, ki mora biti očuvana...« Sledi mučna zavest: »Boriti se več ne moremo.«

Tragično je bilo spoznanje in moralno opravičljiv sklep bratskega naroda: »Danes vlada moč in ne pravica, zato bo odslej naše mesto na strani moči.« Mi pravimo temu: tuliti z volkovi. Težka odločitev za narod, ki se je vedno boril za pravico in proti nasilju, živel vedno po pravici in ki bi se rad bil na strani pravice. To je izhod za silo, ker taka politika ne more biti sama sebi cilj in namen. Za dolgo je nevzdržna, ker sloni na občutku prisilnosti, podrejenosti in negotovosti, kakšno obliko in kakšne pogoje sodelovanja si bo močni zamislil in zaželel.

Čehoslovaki pojmujejo vso svojo zgodovino kot borbo za svobodo. Tudi danes verujejo, da počiva njih življenjska sila in bodočnost na nepremagljivih moralnih osnovah. Pesnik Hora je polen optimizma in miru ob pogledu na stotisoče doraščajočih otrok, pogatejših za težko izkušnjo. O sebi in svojih vrstnikih pravi: »Smo most, po katerem gre mlada generacija v življenje.«

Danes je čehoslovaški narod sam med sabo. Brat sreča samo brata. Prejšnje prirodne meje so nadomestile moralne

in nacionalne. Velikost je zamenjala notranja sila. Tako bo čakal narod na lepše dni. Takrat se bo vrnil zopet na Hradčane veliki Masarykov učenec.

Slovanstvo in čehoslovaško vprašanje

Slovanstvo je utrpelo ob čehoslovaškem vprašanju dva udarca: oslabitev odpornosti slovanske republike in grd, težko opravičljiv sunek Poljske v njen hrbet. Poznana nam je nesoglasje med Varšavo in Prago zaradi malega Tešina. Nimamo namena biti razsodniki, imamo pa pravico in dolžnost obsoditi čas in način, ki si ga je službena Poljska izbrala za zadovoljitev svojih zahtev. Tolmač naših ranjenih slovanskih čustev je bil tisti navdušeni propovednik poljsko-jugoslovenskega bratstva v okviru splošne slovanske vzajemnosti, ki je v znak protesta vrnil poljsko odlikovanje, katerega ni mogel več nositi s ponosom. Ni to znak naše odpovedi slovanski misli, ker nam ona kljub težkim ponovnim udarcem in razočaranjem ni gola utvara. Obratno, to je znak, da je ta misel v nas sicer ranjena, a še živa in vera v njeno zmago v bodočnosti močna in neporušljiva. V tej veri smo nepoboljšljivi.

Trenutno se nam zdi vseslovanstvo kot ljubezen na daliavo. Ali ni smešno, da raste moč slovanske vzajemnosti z oddaljenostjo posameznih slovanskih narodov. Nam Slovencem so malo vredni izrazi navdušenja in bratstva, ki jih srečavamo ob obiskih pri nekaterih slovanskih narodih, če imamo pri tem občutek, da ti narodi sovražijo del našega naroda ali drug slovanski narod. Med slovensko-bolgarskim soglasjem leži še vedno nevolnoma premagano nesoglasje med Srbi in Bolgari, med poljsko-jugoslovenskim bratstvom poljsko-češko nasprotstvo. Bolgarska ljubezen do Slovencev in Hrvatov mora biti posredovana preko Srbov, poljska do Jugoslovenov in Bolgarov preko Čehoslovakov. Naša vroča želja je, da bi se slovanska vzajemnost manifestirala na stičnih mejah posameznih slovanskih narodov v mirnem, strpnem in objektivnem reševanju spornih vprašanj in v vsej praktični notranji in zunanji politiki.

Čeprav je doživela slovanska ideja že mnogo udarcev in preživela več kriz, je ona še vedno živa in močna moralna sila. Ponavljamo, kar smo nekoč napisali: »Kolikor smo se v zgodovini tej misli izneverili, vedno je bila ona zopet tisti most, ki je zbližal sprte slovanske narode.« To vlogo bo ona izvršila tudi ob novi rani.

Daleč smo od namena, da bi istovetili ponašanje uradne Poljske z resničnim razpoloženjem poljskega naroda. Dobro ločimo med vodilno in odločujočo gornjo plastjo in širokimi ljudskimi množicami, zato ne kličemo prokletstva nad poljski narod, ker bi bili prizadeti in trpeli le nedolžni, ki mislijo tako kot mi, ki obsojajo uradno politiko, a so žal brez moči in upliva na njen pravec. Toda, čeprav želimo, da bi se zgodovina ne masčevala, se vendar bojimo, da bo nedolžni poljski narod nosil posledice kratkovidnosti gospodarjev, ki so v svojem postopanju z bratskim narodom pozabili na težko usodo, ki je Poljsko že trikrat zadela.

Nauk za nas

Veliki dogodki v svetu ne bodo mogli brez močnega odmeva mimo našega naroda. Kot malega naroda se nas tičejo v vsej težini, ki smo jo spredaj prikazali. Odgovor na novo evropsko situacijo ne bomo mogli dati na zunanje političnem področju. To je danes prepozno in nemogoče. Trenutno nimamo izbire. Smo v podobnem položaju kot Čehoslovaki. Rekriminacije bi bile upravičene, a brezpomembne. O nas bo sodila zgodovina. Bojimo se, da bo sodba ostra in težka. Odgovor bo moral dati naš narod samemu sebi in v sebi iskati rešitev.

V svet se je vrgla napoved, da so obsojene na smrt pod kolemi dinamičnih narodov vse nacionalno in duhovno neenotne države. V naši bližini, na naših narodnih tleh se je reklo: čehoslovaškega naroda ni, zato ne more biti Čeho-

slovaške države. Ali ni to memento tudi za nas. Ali ne vržejo že jutri lahko zunanje sile seme razdora med naš narod, ako jim računi pokažejo, da je prišel čas in da je zanje tako prav. Mi nismo pozabili, kako so se pred kratkim mislili o nas naši sosedi in kaj so nameravali z nami. Kdo ve, katero številko nosimo na njihovem indeksu in kdo more drzno trditi, da ne bomo lahko kmalu proglašeni za mozaično državo št. 3.

Naš narod je spriču tega spoznal pritlikavost naših notranjih prepričkov in pravilno reagiral. Pojavil se je občutek skupne nevarnosti in skupnih interesov. Kakor često v zgodovini našega naroda, je bila zavest ogroženosti zopet močnejša vez, kakor pozitivni razlogi.

Pojavila se je psihoza, ugodna za nacionalno koncentracijo vseh pozitivnih sil in za zdravo, dokončno rešitev vprašanj, ki ovirajo našo notranjo konsolidacijo in nas izpostavljajo nevarnosti, da posežejo v našo usodo zunanje sovražne sile. To priliko bi bilo treba zgrabiti in izkoristiti.

Tako niso mislili, računali in odločili drugi. Mnenja so, da je nam dovoljeno, kar imajo mnogo močnejši narodi v tej evropski situaciji za nedopustno. Naš narod je postavljen pred težko preizkušnjo, da ne nasede bojevitim geslom, ki jih bodo te dni metali med njega, da še bolj podžgejo strasti in poglobijo prepad. Prepričani smo, da se bo odločil za tisto stran, kjer sta strpnost, poštenje in razum.

Dr. Edvard Beneš

5. t. m. je kot posledica pred nedavnim še neslutene evropskega vrtinca padla poslednja žrtev — odstopil je prezident dr. Beneš. Z njegovim odstopom, ki je sicer osebnega značaja, toda tako tesno povezan s tragiko vsega dogajanja poslednjih dni, se zaključuje zadnji akt prisiljene kapitulacije Čehoslovaške pred izigravajočo politiko na eni ter brutalno nasilnostjo veseli na drugi strani. Kot je vsa pojava dr. Beneša posebljenje lastnosti čehoslovaškega naroda, prav tako je njegov osebni odstop personificirana tragedija vsega naroda. Ne da bi se hoteli spuščati v prognoze glede bodočega pomena tega njegovega koraka, ki mu ga je narekovala zavest odgovornosti, moramo ugotoviti, da pomenja tudi trenutno veliko praznino na najvišjem mestu Čehoslovaške, kjer bi bila bolj kot prej potrebna močna, izkušena in uvaževana osebnost politika širokih obzorij.

Njegov odstop je tragičen predvsem z gledišča politika. Dr. Beneš ni bil desetletja centralna politična osebnost samo v Čehoslovaški, ampak v vsej Evropi. Karakteristični zagovornik demokracije, idealist in rodoljub ni samo eden glavnih tvorcev in voditeljev one državne tvorbe, ki je v prvotnem obsegu ni več; kot sedemnajstletni zunanji minister Čehoslovaške je bil uvaževana osebnost mednarodne politične arene, »angel miru« nešteti mednarodnih konfliktov, ki so se pojavljali v Društvu Narodov, ustanovi, v kateri je po svojem naziranju gledal idealno ostvareitev svojih nazorov v pogledu mednarodnega sodelovanja. Njegova politična osebnost je še pridobila, ko je postal za pokojnim T. G. M.-om prezident republike. V smislu svojih gledanj je tudi vodil svojo politiko — politiko naslona in tesnega sodelovanja z zapadnimi demokracijami. Zato pomenja njegov odstop v svojstvu politika poleg uklonitve pred grobo silo tudi spoznanje kapitulacije moralno politične moči ter vezanja statičnih demokracij proti dinamičnim fašizmom. Obenem je tudi dovolj močan izraz ogorčenja nad vsem izdajstvom, ki so ga zlasti zapadne demokracije zagrešile v odločilnem trenutku za bodoči politični razvoj ne samo v Evropi, temveč tudi tam, kamor sega njihov vpliv in kamor so uprte oči imperializmov.

S svojega mesta odhaja zavedajoč se, da žrtve, ki jih je doprinesla Čehoslovaška za evropski mir, še ne zadoščajo. Odhaja v prepričanju, da je potrebna

Mi smo prepričani, da nismo daleč od našega notranjega sporazuma, ki je prvenstvenega pomena za našo bodočnost. Vse upravičene pokrajinske in plemenske zahteve bodo morale biti zadovoljene v okviru narodnega edinstva, od katerega ne smemo in ne moremo odstopiti v našem življenjskem interesu. Misel naše nacionalne enotnosti mora biti priznana zlasti danes, ko velike sile obsojajo na propad vse heterogene politične tvorbe. Resnično sprovajana jugoslovanska ideja je edina pot, ki vodi brez opasnosti za nacionalno in državno celoto do popolne enakopravnosti vseh njenih delov. Beograd bo moral odstopiti od pretiranega centralizma v praksi, Zagreb pa od nesprejemljive teorije.

Posebna vloga je namenjena današnji jugoslovanski omladini, podobna tisti, ki jo je nekdanja odigrala v dobi srbsko-hrvatske koalicije. Mladina bo morala graditi mostove čez prepade, da bomo povezani in složni dovolj močni za čase, ki prihajajo.

Zaključek

Poslednja kriza je bila najhujši politični in duhovni potres, ki ga je Evropa doživela po svetovni vojni. Marsikaj se je porušilo, v narodih in posameznikih. Mnogi so obstali kot bi se zgubili v tem kaosu, drugi stoje na razpotju. Mi verujemo, da se bo človeštvo zdramilo in znašlo v tej moralni nesreči. Gospodstvo materialne sile bo gotovo zamenjal zopet duh, ki je močnejši.

U-č.

tudi njegova osebna žrtev, da se nova Čehoslovaška prilagodi novemu življenju ter novim prilikam. Kljub udarcem in žalitvam, ki jih je doživljal zadnji čas, odhaja poln optimizma ter trdne vere v zmago pravice, v prospeh naroda in države. Tako politik!

Kaj pomenja dr. Beneš njegov odstop kot človeku? Tragično končanje njegove politične kariere? Sam piše o sebi: »Lahko bi služil za primer, koliko odločuje v življenju slučaj. Hotel sem postati duhovnik, za tem učitelj, profesor; izmenoma sem hotel biti zgodovinar,

9.
X.

On nas utrjuje v teh težkih dneh v naši veri

Na delu za ohranitev naše severne meje

Vsak narod ima meje, kjer pride v neposreden stik s svojim sosedom — tujim narodom. Tu na tem kraju se tako rekoč vsak dan boj in neprestan boj za vsako ped zemlje, posebno še, če je sosed osvajalen in podvržen želji po nadvladi. Naš narod ima na svojih mejah, posebno še na severni sosedu, ki je vse drugo, kot pristaš mirnega sožitja. Za ta težak boj pa je treba močnih ljudi, narodno zavednih, ki vedo kaj in kje je njihova dolžnost. Ti naši ljudje pa morejo dobiti iz zaledja vedno novih pobud, da bodo zmožni čuvati narodno posest.

Člani JNAD »Jugoslavije« so si naložili nalogo, da poneso med ta del našega življa nov elan za uspešno borbo z njegovim nasprotnikom. V lepi in ljubki vasi Lokavcu, ki se razprostira na skrajnem obronku Slov. goric so priredili narodno-obrambni tabor, kamor se je odpravila 10. avgusta t. l. šestorica članov »Jugoslavije«. Vsa skupina se je peljala do št. Ilja, odkoder smo morali še z vozom v 21 km oddaljeni Lokavec. V št. Ilju smo najeli voz, in brhki belec nas je kaj težko vlekel po vijugasti in čisto precej strmi cesti, saj smo imeli s seboj okoli tisoč kilogramov prtljage. Ponesli smo namreč s seboj okoli 800 knjig, katere smo razdelili med naše ljudstvo. Kakšne pol ure pred vasjo nas je že pričakoval njen odposlanec 12 letni fantiček, ki nas je povedel v vas do šole, ki leži nekako v sredi z lepim razgledom v Apaško dolino. Kakor sem že omenil leži vas na skrajnem severnem obronku Slov. goric, ki z ene strani zapirajo rodovitno Apaško dolino. V narodnostnem oziru je vas mešana. Tu bivajo Nemci in Slovenci izpremečani med seboj. Sedaj narodno zavedni Slovenci so večinoma priseljeni iz Prekmurja ali pa iz srede Slov. goric. Nemci pa so večinoma pomenčurjeni Slovenci, kar izpričujejo njihova imena, le redki so bili priseljeni iz Reicha samega. Njihova nemščina že ni več nem-

ščina, saj je že zelo težko razumljiva. Nastanili smo se v šoli, kjer smo se kaj hitro udomačili ter si uredili prav prijetno bivališče. En razred nam je služil za stanovanje, en razred pa za predavanja, katera smo prirejali po večerih. Spočetka so nas vsi prebivalci gledali nekako bolj oddaleč z nekim strahom, in ko so se prepričali, da smo le njihovi prijatelji so se nam približali in kmalu smo vzljubili drug drugega. Namen našega taborenja v Lokavcu je bil, prepričati se na licu mesta o stanju ljudstvu predavati, jih poučevati ter jim sploh pomagati z nasveti, obenem smo pa tudi delili knjige. Vsak dan zjutraj smo naložili naše nahrbtnike s knjigami ter jo mahnali okoli po vaseh. Obiskali smo skoraj sleherno hišo, povsod so bili našega obiska veseli, posebno še, ko smo delili knjige zastonj. Naš narod, ki je tam zgoraj precej zanemarjen in zapuščen, kajti teh par učiteljev ne zmore vsega dela, je lačen slovenske knjige, katera mu kaj redko pride v roke. Vzroki so mnogoteri. Prvič se merodajni krogi prav malo brigajo za ondotne kraje, drugič jim pa tudi težak finančni položaj ne dovoljuje nabavo knjig. Obiskali smo vse okoliške vasi od Sladkega Vrha, Marije Snežne, Cmurka, Sv. Ane, Stogovcev, Apač in tja doli do Radencev. Na vseh teh dolgih poteh smo prehodili dnevno do 40 km in se na poti spoznali in seznanili s potrebami in željami ondotnega našega življa. Videli smo krasna polja in lepe vinograde, toda povsod smo z žalostjo v srcu morali ugotoviti, da je na najlepših kosih naše zemlje Slovenec le boren viničar, katerega izkorišča nemški gospodar onkraj Mure. In še danes se čisto dogaja, da preide zopet nov kos zemlje, ki je bil še v slovenskih rokah v roke nemškega gospodarja. Toda ko smo se zanimali za vzroke tega žalostnega pojava, smo slišali povsod eno in isto, namreč prezadolženost kmeta, ki ne dobi od nikoder finančne pomoči in

je zato gospodarsko popolnoma odvisen od močnejšega tujca, kateremu se prodaja.

Tako je bilo naše delo preko dneva. Po večerih pa smo imeli predavanja, katerih je bilo skupaj sedem. Predavanja so bila nacionalne, gospodarske, kulturne, zgodovinske in higijenske vsebine. Prvi večer je bilo okoli 60 obiskovalcev, vse naslednje pa preko 120. Po predavanju smo predvajali še film, pri katerih pa vsled nerazumevanja odločujočih faktorjev izbire nismo imeli, tako, da smo bili prisiljeni predvajati en film po dvakrat. Za zaključek pa smo skupaj zapeli kako narodno pesem, ki po sili razmer mnogo trpi. Naš tovariš medicince pa je pomagal bolnikom in ranjencem, s tem, da jim je svetoval ter jih obvezoval. Pa tudi s pravnimi nasveti smo bili ljudem na uslugo. Po vsakem predavanju pa smo razdelili med poslušalce slovenske knjige, katere smo prinesli s seboj. Ljudje, posebno še mladina, so se kar trgali zanje. Da pa so tam zelo pridno na delu nam sovražni elementi kaže dejstvo, da so se vtihotapili k predavanjem tudi Nemci, ki so ravno tako jemali naše knjige, katere so pa potem z zasmehom metali v stran. K sreči smo to kmalu zvedeli ter nadalje preprečili to barbarsko ravnanje podkupljencev.

Prehitro je minil čas in prišel je dan slovesa. V nedeljo 21. VIII. popoldne smo imeli zaključno predavanje. Ob tej priliki so se Slovenci nad vse ljubeznivo poslovili od nas. Zelo marljivi cirilmetodar g. Rajšp Ludvik se je v lepih besedah poslovil od nas, tamburaški zbor

pa je zaigral »Hej Slovani«. Na koncu pa smo se še skupno slikali in prepričan sem, da bodo imeli s slikami, katere smo jim poslali lep spomin na dneve, ko smo živeli med njimi.

Vse to naše delo pa ni šlo v račun gotovim elementom tu ali pa celo onstran Mure ter so nam tudi oni za slovo pripravili krepko presenečenje. Zadnje nedeljo po predavanju smo se vsi skupaj podali v bližnjo gostilno, kamor nas je povabila zelo narodno zavedna gospodinja. Toda ob našem prihodu je bila v gostilni že zbrana precejšnja družba vinjenih ljudi, ki so vsekakor mislili, da se nahajajo nekje v sredi Reicha. Mi nič hudega sluteč smo se zabavali v svojem krogu in okoli devete ure smo hoteli oditi domov. Pri tej priliki pa je pijana družba, ki je ves čas izivala, pokazala svojo pravo namero. Takoj po našem odhodu so vdrli za nami hoteč napasti »die windischen Studenten«. To namero smo jim sicer z našim povratkom v gostilno preprečili, toda kljub temu so se oni ponovno vrnili ter v svojem pijanem junaštvu izjavili, da nas bodo »auf Stükeln zerschneiden«. Svoje sovraštvo so otrsli tudi na poslopju šole, katero so pomazali s kljukastimi križi in raznimi za nje značilnimi napismi. Vsa vas je obsojala to podlo dejanje in prepričan sem, da se bodo sinovi našega naroda še bolj junaško zoperstavili njihovim nakanam.

V torek 23. VIII. zjutraj smo se odpeljali proti št. Ilju z zavestjo, da je naše delo vendar vrglo seme na rodovitna tla, kajti na brezplodno delo reakcija ne bi bila tako huda.

—aj.

Švicarska radna četa

Nekoliko težko mi je pisati o organizaciji, katere gost sem bil skoraj sedem tednov, ker se bojim, da ne bom mogel objektivno opisati vseh razmer, kajti še danes sem očaran od teh ljudi, od dežele in organizacije same, tako mi je morda ušla iz vida tudi kaka slaba stran. Svoje poročilo opiram na lastna doživetja, statistike pa na publikacije »Verband der Schweizerischen Studentenschaften« (Union nationale des étudiants de Suisse) in sicer na letna poročila za leta 1934., 1935., 1936.—1937. in na brošuro: Studentische Arbeitskolonien.

Švicarske radne čete obstoje od leta 1925. Mislim, da bo najbolje, če pokažem njihov razvoj s par tabelami. Toda k temu se vrnem kasneje. Zdaj hočem nekoliko pojasniti vso organizacijo.

L'office des camps de travail (das Amt für Arbeitskolonien, L'ufficio dei campi di lavoro) je samo oddelek ali nekaj odsek vrhovne Švicarske akadem-

ske organizacije: Union nationale des étudiants Suisse (UNES). V pričetku zimskega semestra se vrši občni zbor UNES-a, na katerem izvolijo osem nekakih odbornikov. Eden med temi je Président de l'office des camps de travail. Sedaj je njegova naloga, da organizira podrobno urad. Vse delo je strogo razdeljeno, tako da je v tem odseku zopet 8—9 odbornikov za sledeče zadeve: Finance, prijave, zdravniška služba, prehrana z materialom, prehrana, poljsko delo, International student service (ISS), to je urad za mednarodno izmenjavo kolonistov, in tajništvo. Plačan je edino tajnik, ki je pa tajnik vrhovne organizacije UNES.

Sedaj pa preskočimo nekoliko k statistiki. Od leta 1925. pa do leta 1937. je sodelovalo v delavskih taborih in pri posamezni pomoči pri poljskem delu 4.376 dijakov. Upam, da bo zadostovalo če navedem številke zadnjih treh let.

Udeleženci	1937	%	1936	%	1935	%
Švicarji:						
a) ki študirajo v Švici	183(18)	64,8	165(16)	56,6	216	59,5
b) ki študirajo v tujini	1	0,3	4	1,4	1	0,3
c) srednješolci	55	19,5	62(1)	21,3	85	23,4
d) ost. poklici	8(4)	2,7	12(5)	4,1	14	3,9
Tuji:						
a) ki študirajo v Švici	13	4,9	18(2)	6,3	10	2,7
b) ki študirajo v tujini	22	7,8	3(10)	10,3	37	10,2
	282(22)	100,0	291(25)	100,0	363	100,0

Številke v oklepajih pomenijo dijakinje, vendar so že v prvih številkah vračunane.

Udeleženci po narodnostih.

	V Švici študirajoči			V inozemstvu študirajoči		
	1937	1936	1935	1937	1936	1935
Egipt	1	1	—	—	—	—
Belgija	—	—	—	1	2	—
Britska Indija	—	—	—	—	1	—
Bolgarija	1	1	—	—	—	—
* Nemčija	7	10	7	—	1	8
Anglija	—	1	—	7	6	6
Francija	—	—	1	3	3	3
Holandija	—	—	—	4	—	3
Jugoslavija	—	—	—	1	2	—
Avstrija	2	1	—	4	4	6
Poljska	—	1	—	—	2	—
Rusija	—	1	—	—	—	1
Švedska	—	—	—	2	—	—
Siam	1	—	—	—	—	—
Češkoslov.	—	—	—	—	4	3
Turčija	—	1	—	—	—	—
Madžarska	—	1	—	—	4	3
USA	1	—	2	1	2	2
18 držav	13	18	10	22	30	37

* To so večinoma »nicht arisch«!

To bi bil v grobem statistični material, sedaj bi dodal še nekaj o življenju v koloniji in o organizaciji kolonije same.

Vodnika kolonije določi predsednik urada za kolonije in sicer ga izbere izmed starih kolonistov, ki potem vodijo kolonijo na podlagi lastnih izkušenj. Vodniku kolonije stoji ob strani »Abmann«, ki ga izvolijo ob začetku vsake etape kolonisti sami. Njegova glavna naloga je, da organizira in vodi vse družabno življenje v koloniji in določa delovni čas. Tehnično vodstvo imajo v rokah posebni kantonalni tehnični uradniki.

Prehrana kolonistov je v rokah Švicarskega društva: Volksdienst, ki določijo voditeljico kuhinje in preskrbi nakup in prevoz živil. V letu 1937. je stala hrana za vsakega kolonista dnevno 2,20 šv. fr. Seveda pa je ta vsota odvisna od kraja kolonije, kajti ponekod so živila (mleko, kruh) cenejša, drugod zopet

dražja. Voditeljici kuhinje so še pridružene 3—4 dijakinje v pomoč.

Za nastopitev kolonistov skrbe navadno občine. Preskrbeti morajo dovolj prenočišč in dovolj prostora za kuhinjo in pisarno. Posteljnino in odeje posoja švicarska armada proti najemninam.

Posebno pozornost posvečajo zdravniški službi. Kolonisti se mnogokrat poškodujejo, ker niso vešči niti orodja niti dela, pa tudi sprememba hrane, vode in podnebja vpliva na želodce. Tako je nujno, da je v vsaki koloniji vsaj en starejši študent medicine (navadno jih je več. V naši koloniji v Dandriu so bili štirje in ena medicinka.) Naravno, da ima vsaka kolonija svojo dobro izbrano in urejeno apoteko in vse kirurške instrumente, ki jih daje na razpolago züriska kantonalna bolnica. Poleg tega so vsi udeleženci zavarovani za slučaj težjih poškodb (invalidnina, posmrtnina). Spodnja tabela nam kaže obravnanih slučajev in izgubo delavnih dni radi nezgod in bolezni.

	Še vedno za delo sposobni		Za delo ne- sposobni		Skupno		Izguba delovnih dni	
	1937/1936	1937/1936	1937/1936	1937/1936	1937/1936	1937/1936	1937/1936	
Obravnavane nezgode	17	113	2	5	19	118	12	17
Obravnavane bolezni	189	119	44	35	233	154	80	87
					252	272	92	104

Seveda je pa zdravstveno stanje zelo odvisno od terena in dela.

Delo nadzoruje pristojna kantonalna vlada, ki tudi določa tehničnega vodjo. Navadno dela skupno s kolonisti tudi nekaj domačinov, da se ustvari čim tesnejše sodelovanje med inteligenco in preprostim narodom. Vse orodje je last UNES-a, le nekatere specialne stroje (za drobljenje kamena) preskrbi kanton oziroma država.

Delovni čas je tako-le razdeljen: Vstajanje ob pol 5. uri, pričetek dela ob 5. uri, zajtrk od 7.—8. ure, ob 11. uri majhen premor za južino (čaj s kruhom), nato delo do 13. ure (ob sobotah do 11. ure). V slučaju slabega vremena, ko delo ni mogoče, je treba izgubo časa nadomestiti s popoldanskim delom. Naj tu še omenim, kako si znajo pomagati. Ze proti koncu II. etape (od 7. do 28. VIII.) smo vstajali in pričeli z delom skoraj še v noči in ob precejšnjem mrazu, kajti naša kolonija je bila čez 1200 m visoko. V III. etapi (od 28. VIII. do 18. X.) se je pa dan že tako skrajšal, da ob 5 uri še sploh nismo mogli pričeti z delom. Ker pa je čas pričetka nespremljiv smo enostavno pomaknili kazalce naših ur za pol ure nazaj in si tako pomagali.

Prosti čas je prepuščen vsakemu na lastno voljo. Kolonisti imajo na razpolago knjižnico, šah, karte, table-tenis itd., imajo priliko za izlete v okolico,

V usodnih dneh na obisku pri bratih

V Karlovih Varah so zborovali. Avijoni so prevajali visoke evropske državnike po zraku, po cestah pa so drdrali vozovi, ki so nosili v sebi smrt. V tem času mi je usoda namenila, da pohitim tja, kamor so bile in tudi bodo obrnjene naše oči, v slovansko našo prestolico Prago. Toda ne z aeroplanom, niti ne naravnost me ni vodila pot, pač pa preko vse države od Bratislave preko Brna, Olomouca in Hrádec Králové do nje — zlate, danes črne Prage.

Več ko po deseturni vožnji smo stopili pri Bratislavi na bratska Slovaška tla, kjer so nas že ure in ure pričakovali naši bratje, s katerimi smo si iskreno segli v roke. Račistof nas je sprejel v svoje okrilje in nam izkazal prvo gostoljubje. Kljub temnim oblakom, ki so se še takrat zbirali nad obzorjem njihove domovine, so se bratje in sestre veselili z nami in iz naših besed, ki smo jih izmenjavali, so odsevala naša čustva. Še močnejše smo čutili našo skupno usodo, ko smo stali na razvalinah starodavnega Devinskega gradu, kjer je nam in Čehoslovakom potekala skupna zgodovina. Narod je mirno in junaško čakal dogodkov bodočih dni.

Med tem, ko smo po češkem radiju poslušali mirne in prelepe besede voditeljev čehoslovaškega naroda, je bruhal bližnji sosed barbarske besede na ra-

čun tega naroda in njegovih voditeljev. Toda kri je ostala mirna. Zopet lete drevesa mimo nas in krasna polja se vrste drugo za drugim. Vedno bolj in bolj prehajamo v notranjost. Naše oči se pasejo na prelepih narodnih nošah, ki že na daleč izpričujejo milino in visoko srčno kulturo naroda, čigar last so. Trnovno — vse živahno in veselo. Mesto praznuje 700 letnico obnovitve. Toda čas nam ne dopušča in že hitimo dalje vedno bolj in bolj v osrčje bratskega naroda. Naenkrat se ustavimo. Na precej veliki hiši vidimo sklesano tablo, ki nam pove, da je bil tu rojen veliki sin svojega naroda general Štefanik. In že sklenemo, da se poklonimo na njegovem zadnjem domovišču na majhnem hričku — Bradlo — ki nekako kraljuje nad vso svojo okolico. Tu na tem hričku je mladi Štefanik črpal sile za svoje bodoče delo, in tu sniva svoje poslednje sanje. Hitro gre čas naprej, pa tudi mi požiramo kilometre, kot bi šlo za stavo. Mesta, trgi in vasi se menjavajo pred našimi očmi. O, koliko lepega in pristrčnega bi človek lahko povedal, toda sedaj za to ni časa. Mi čutimo in živimo z brati. Videli smo nad našimi glavami ogromne se valeče črne oblake, toda naučili smo se jih gledati mirno in hladnokrvno, vedoč, da brez borbe ne bodo zatrli naroda, ki je dal človeštvu

več kot suhoparne odmeve vojaških korakov. Zlin — veliko industrijsko ameriško mesto. Naše oči se pasejo po velikih plavžih, toda naše misli so drugje, one potujejo z mislimi njih, ki preživljajo usodne dneve. In zopet Višehrad, močan člen v zgodovini naših narodov, ki ju veže nerazdružno in trajno. Prijazno Brno nas sprejme v svoje okrilje. Junaški narod molči in dela ter se pripravljaja na nekaj hudega in strašnega toda ne s strahom in bojaznijo temveč z junaštvom in samozatajevanjem. Na cesti srečujem samo resne obraze. Vdrti oči mi pričajo o neprespanih nočeh. Žene in matere se mirno poslavljajo od prvih, ki gredo in hočejo braniti domovino — mater njih vseh. Ves svet čaka na usodepolne besede. Niso bile še popolnoma izgovorjene. Počasi se vedno globeje in globeje zasaja sovražno nož v njihovo narodno telo. Živci pa so jekleni in ne popuste.

Sedim pri kosilu, iz mikrofona se slišijo besede napovedovalca. Vse je tiho in z napetostjo poslušaj. Pri sosedni mizi sedi gospa srednjih let. V njenih očeh se blešče solze in zazre se v mojo trobojko, ki sem jo nosil na suknji. Vstane in pride k meni ter mi brez besed stisne roko. Čez nekaj časa pa reče: »Kaj ne, tudi Vi ste z nami. Tudi Vaš bratski narod nas bo branil« in dve veliki solzi se ji potočita preko obraza. Govorila sva, o čem mi ni treba pripovedovati,

povem naj samo to, da smo mi vedno močnejše in močnejše čutili z ujnimi in z njimi — trpeli. Na velikem trgu so delavci delali katafalk, kajti obletnica, ko jih je za vedno zapustil njihov tatiček se bliža. 14. september. Nobenih kome-moracij, nobenih govorov ali parad. Na katafalku gori velik ogenj. Narod pa nosi in polaga na njega cvetje, govore samo oči. Tudi mi smo se jim pridružili in položili venec z našo trobojko v spomin na moža, ki je bil nam ravno tako velik in mogočen kot njim. Poslovimo se, možje in žene nam mahajo v pozdrav, tu pa tam se otrne solza in zdrkne preko trdnega lica.

Zopet brzimo po široki cesti in vedno bolj in bolj smo priče nememu odzivu domovine. Junaki prihajajo z vseh strani, se preoblačijo in zopet odhajajo v svesti si svojih dolžnosti. Ustavimo se na prostranem trgu v Olomoucu pred mestno hišo, zopet sprejem. Narod takoj spozna našo trobojko in v hipu se zbere precejšnja množica okoli nas ter nas pozdravlja. Obrazi vedno bolj resni. Ljudje se sprašujejo li bo vojna ali ne, toda na mirno kapitulacijo nihče niti ne misli. Zvedel sem, da so bile prejšnji večer ogromne manifestacije za državo in vojsko. Ta junaški narod se ne pusti izigravati. Njih oči so obrnjene proti svojim zaveznikom, v katere slepo verujejo in to je bila njihova največja greška. Olomouc je največje vojaško sre-

Debata brez konca

Ker kljub vsemu prerekanju še ni zadostno razčiščeno naše stališče do »slovenstva«, naj spregovorim nekaj besed o tem pojavu in očrtam nekaj naših nazorov o njem. Nimam sicer namena, izpreobrniti »Sraže v viharju«, ki nas bo brez dvoma kljub vsemu še večkrat potaknila s potujčenci in izkoreninjenci, ampak hočem le našim prijateljem nekoliko podrobneje osvetliti to sporno »slovenstvo«. Zdi se mi to v tem trenutku zopet umestno in potrebno.

Zgodovina je razdružila enotno jugoslovensko narodno vejo v več kulturnih skupin. Več, pravim, ker govoriti o treh takih skupinah je nesmisel, ko imamo poleg Srbov, Hrvatov in Slovencev še Bosance, Makedonce, Črnogorce, Bunjevce in druge edinice, ki bi jih prav tako upravičeno mogli šteti za »samostojne narode«. Zgodovina je načrtala politične meje preko enotnega jugoslovenskega narodnega telesa, politične okolnosti so povzročile kulturne razlike. Dolgo pred svetovno vojno, ko se je prebudila narodna zavest, so se Jugoslovani spet zavedli sami sebe in tedaj se je porajala zavest enega naroda od Beljaka do Soluna, od Adrije do Črnege morja. Nikogar niso ne tedaj ne pozneje motile razlike, ki jih je ustvarila zgodovina, pisatelji, pesniki in politiki so govorili o enem jugoslovanskem narodu, ki se mora združiti in zediniti, da bo imel dovolj odporne sile.

Mi mladi jugoslovanski nacionalisti stojimo trdno na stališču naših velikih prednikov in vsi nasprotniki naj si izprašajo vest, če niso morda »potujčenci« in »izkoreninjenci« oni, ki podirajo, kar je bilo z ogromnimi žrtvami zgrajeno in ki tako koristijo samo tujcem.

Omenjenih razlik med raznimi deli našega naroda ni mogoče čez noč izbrišati. Še manj je mogoče, da bi en sam del z vsemi svojimi kulturnimi, socialnimi, verskimi posebnostmi prevladal nad drugim. Vse take razlike narodnemu edinstvu niso na škodo, saj vseh Jugoslovenov itak ne moremo popolnoma

prirejajo pod vodstvom Obmanna produkcije, resne, šaljive, v verzih, v prozi, pantomime itd.

Vsak udeleženec kolonije se mora obvezati za najmanj eno etapo (3 tedne), dobri kolonisti lahko ostanejo tudi dve ali tri etape.

Ni bil moj namen delati kakršnokoli reklamo za švicarske radne čete, pač pa sem hotel le prikazati organizacijo, ki je trenutno najboljša na svetu in od katere se moremo mnogo, zelo mnogo naučiti!

Gaberščik Milan.

izenačiti. Tudi severni in južni Nemci se razlikujejo med seboj, severni in južni Francozi prav tako. Šege in običaji, kulturne posebnosti so neizogibna posledica podnebja, ozemlja in najrazličnejših tujih vplivov. S silo uniformirati ves narod je zmoten in škodljiv poskus, ki se še nikjer ni posrečil. Toda povdarjati razlike, kjer ni treba, umetno ustvarjati prepade, kjer jih ni, podirati mostove, ki so že zgrajeni, nadaljevati delo tujcev, ki so si na vse kriplje prizadevali, da združijo slovanske brate — to je ali premissen zločin ali pa skrajna omejenost.

Slovenci se radi ponašamo, da smo najbolj kulturna skupina v Jugoslaviji. Kar se tiče splošne izobrazbe, bo to držalo. V drugih ozirih pa je že bolj dvomljivo. (Primerjajmo n. pr. število rojstev pri nas in na vzhodu države, število nezakonskih otrok pri nas in v Srbiji itd.) A kljub temu ponašanju z visoko kulturo, smo silno ozkosrčni in naravnost smešni v svoji megalomaniji med dvema mogočnima neslovanskima narodoma, ki komaj čakata, kdaj bosta mogla seči po tem malem, a tako lepem in bogatem koščku naše zemlje.

Sicer pa smo z našo kulturo lahko malo bolj previdni. Vse preveč smo obrnjeni na zahod in prav naše zapadnjaštvo samo se nam čisto že zdi kultura. In v tem je osnovna zabloda. Ni vse zlato, kar se sveti in kulture ne smemo zamenjavati s tako imenovano civilizacijo. Praktičen zgled: moda. Pri nas se smejemo že vsaki črnogorski čepici, vsake-mu fesu, kmalu se bomo tudi peči in avbi, čeprav so vsa ta pokrivala stokrat bolj okusna, kakor moderni ženski klobuki, ki so — da pravim po Tavčarju — vedno nekaj stlačene, čemur je težko dati pravo ime. A tako smo se vživel v svojo vzvišeno kulturno vlogo, da smatramo kozmopolitsko zapadnjaštvo za nekaj pristno slovanskega, kar nas loči od slovanskih bratov, čeprav je slednjič tudi naš dom na vzhodu. Ker pa smo na meji med romansko-germanskim zapadom in slovanskim vzhodom, bi bila naša dolžnost, da prevzamemo kulturne pridobitve zapada tehtno in ne kar brezglavo in da jih izročamo naprej slovanskim bratom, ne da bi pri tem uvažali pokvarjeno ropotijo laži-kulture. Z eno besedo, preusmeriti bi morali naše mišljenje, da bi bila naša srca v prestolnem Beogradu, beli Ljubljani, evrotoči Sofiji, zlati Pragi in kmalu spet slovanski Moskvi, ne pa v Parizu, Rimu in Londonu ali pa v rdečem Kremlju, ki je v svoji osnovi navadna kopija zapadne miselnosti, njenega materializma in skvarjene kulture. Ako dobro premisli-

mo vse to, se nam ne bo zdelo nemogoče, da nadomestimo vsiljene in nam neprikladne zapadne posebnosti s slovanskimi, ki nas ne bodo zbližale samo z našimi južnimi brati, ampak z vso slovansko družino.

Seveda pa moram tu takoj opozoriti na posebnosti, ki so se organsko razvile iz slovanskih korenin samih, ki so dobre in jih niti ni mogoče niti ni treba odpraviti. Omenil bi razne šege in običaje, v prvi vrsti pa slovanski književni jezik. To so posebnosti, ki naj kar ostanejo, saj pametnemu človeku ne bodo na poti, da bi radi njih tajil enotnost jugoslovanskega naroda. Vsak povprečno izobražen Slovenec razume toliko srbohrvaščine, da nima z njo nobenih težav, in želeli bi bilo, da bi tudi Hrvati in Srbi razumeli prav toliko slovenščine. Če izginejo še uradne tiskovine za naše kraje v cirilici in srbohrvaščini, če se pri državnih napisih primerno upošteva slovenščina (n. pr. v vlakih) pa bo izbito političnim kramarjem, ki kriče o strašnih nevarnostih za slovenstvo, zadnje orožje iz rok. Kajti za konec pribijem: kakor politiki napeljejo vsako

vodo na svoj mlin, tako je tudi kričanje o slovenstvu navadno španska stena, za katero se skrivajo povsem drugi nameni. Seveda ne mislim pri tem na navadne zemljane, ampak na razne bolj kričeče šefe slovenoborske ideologije.

S podobnimi težavami kakor mi, se morajo boriti tudi Hrvatje in Srbi, Bosanci in Makedonci. A če opustimo hegemonistične in separatistične bajke, če se z vso energijo otresemo nepotrebne germanske, romanske, madžarske, bizantinske in turške nadvlade, si sicer še vedno ne bomo enaki, a tako blizu, da ne bo nikogar več, ki bi govoril o treh ali več narodih. Tedaj bo nastopil tudi čas združitve z Bolgari.

Jugoslovenska misel je pognala v »prečasnih« tleh, na Hrvaškem in v Sloveniji. Bodimo spet Slovenci prvi glasniki boljših časov Velike Jugoslavije in morda se uresničijo pesnikove besede:

»da izmed treh njmlajši brat
pojde za vse usod iskat.«

Tone Miklov.

Ob razstavi slovenske knjige

Društvo slovenskih književnikov je priredilo v Ljubljani ob dvajsetletnici Jugoslavije razstavo slovenske knjige v letih 1918—1938. V veliki dvorani Trgovskega doma so prikazali impozanten razmah slovenske tiskane besede v dvajsetletni svobodi. Sistematično urejena razstava je nudila točen vpogled v našo originalno in prevodno literaturo. Tu je bila razvrščena proza in poezija, znanstvena in nabožna knjiga, mladinsko slovstvo, glasbena literatura. Vse v vsej svoji mnogostranosti. Posebni del je bil določen za našo zamejno tiskano besedo, kolikor je lahko živela. Razni dijagrami so prikazovali nihanje naše knjižne produkcije v posameznih letih. Razstava je bila dostojen predstavnik tvornosti našega duha in dovršenosti naše tiskarske stroke, ki skrbi, da ohrani te zaklade zanamcem.

Naši književniki niso mogli lepše proslaviti dvajsetletnice naše države, kot so

jo. Z razstavo slovenske knjige so najprepričevalnejše potrdili, da je politična svoboda podlaga kulturnega življenja in razvoja naroda. Samo v svobodi je mogoč razmah, kakršnega moremo mi zabeležiti. Po produkciji in konzumu originalne in prevodne književnosti sodimo Slovenci med skandinavske, torej prve narode v Evropi.

Le misli so nas spremljale ob obisku pri naši knjigi. Ob tem dokumentu razmaha naše besede v svobodi smo se spomnili tudi na tiste, ki so iz političnih razlogov sejali veliko neresnico, da je naša beseda zapostavljena in ogrožena. Ti so videli samo brezpomembne napise in vzorce, niso pa hoteli videti reprezentativnih posod, ki hranijo besedo in duha našega časa. Razvoj naše besede je odvisen samo od naše lastne ustvarjalne sposobnosti, to se pravi sposobnosti, pravilno razvrščati posamezne besede, da dajo veliko vsebino.

MLADINA, UTRJUI SLOGO JUGOSLOVENSKEGA NARODA!

dišče sploh, zato smo srečavali na cestah precej vojaštva. Narod jih je navdušeno pozdravljal povsod, kjer so se pojavili. Pred vojašnicami so stali vojaki in se poslavljali od svojcev toda brez žalosti in jokanja, le tu pa tam sem videl malega otročka, ki se je z vso silo oklepal svojega očeta-vojačka, kakor da bi slutil bodočnost.

Ves narod pa si je bil v svesti, da jih svet ne bo pustil osamljene in da jim bodo zavezniki pomagali braniti njihovo domovino. In že nas je sprejela zlata Praga v svoje okrilje, vzdušje pa je bilo vedno bolj in bolj napeto. Tedaj pa so tam daleč v svetu zabrnili aeroplani, ki so prevažali ljudi, ki so mešetarili o usodi češkoslovaške države. Voditelji naroda so delali noč in dan in od prevelikega napora so ostali že skoraj sami skeleti. Prišla je težka in usodna noč, ko je bil češkoslovaški narod postavljen pred izvršeno dejstvo, da se mora podati, kajti zavezniki so se premislili. Premislila si je celo ruska armada, na katero so položali največ upanja. Po Vaclavskem hodijo ljudje mrko sem in tja, vsak s časopisom v roki. Vsako uro nova izdaja, vsak trenutek drugačna situacija, ki je vedno hujša in težja za narod. Kupim si časopis. Na naslovni strani, ki je bila črno obrobljena je stalo »Uplne sami« — popolnoma sami. Solze so zalile ljudi, ko so spoznali, da jih je ves svet izdal, varujoč svoje interese in žepa. Živci

so popustili in masa je spregovorila. Ogromni Vaclavski trg se je v hipu napolnil. Govorila je v glavnem mladina, ki je zahtevala presekanje tega Gordijskega voza. Narod je zahteval vojaško vlado in voditelje, ki bi jih popeljali v boj za ohranitev svoje svobode. Noben Čehoslovak ni tisto usodno noč zatislil očesa, čakajoč na poziv in klic domovine. Naslednjega dne so se demonstracije še povečale. Delavstvo je zapustilo svoje delavnice in obrate, ter šlo na ulice ter dalo duška svojemu ogorčenju nad izdajstvom zaveznikov. Vdrugič sta se sedela moža, ki sta razpravljala o usodi malih narodov in Evrope. Na krmilo Češkoslovaške je prišel mož, ki ga je narod zahteval — general Syrový. Narod se je pomiril in se vrnil na delo. Mi pa smo morali po naši začrtani poti naprej in smo se z žalostjo poslovili od zlate Prage, ki je v teh dnevih preživljala najtežje dneve svoje zgodovine. Naša pot nas je vodila na grob tatička, da se mu poklonimo. Tam na vaškem pokopališču v kotu počiva mož, ki je vse svoje življenje posvetil svojemu narodu in človeštvu sploh. Ko sem hodil po parku gradu, kjer je Masaryk živel, delal in umrl, sem neprehoma mislil na njega, ki bi bil danes najbolj potreben svojemu narodu.

Naša pot nas vodi dalje. Ustavimo se v Plznu, kjer so nas zopet bratski sprejeli. Tu smo zvedeli za imena mož, ki so

prevzeli na novo krmilo države v svoje roke. Narod je bil še ves razburjen od dogodkov vretkelega dneva, toda že se je zopet znašel ter obvladal svoje strasti in vsak se je še z večjim elanom vrgel na delo. Ure grozote so se vedno bolj bližale in narod se je nanje pripravil. Tujec pa je še nadalje rovaril in izzival, hoteč mu že predčasno uničiti vero v svojo odbrano. Toda kolone so šle svojo pot mirno in hladno, toda junaško. Narod se je pripravil na najhujše. Vsak sam je skrbel za svojo bodočnost in se temeljito pripravil ter založil z vsem, kar potrebuje za življenje. Kako iskreno nas smatrajo za prave brate, dokazuje dejstvo, da so nas v teh dnevih popeljali v Škodove tovarne, največjo železno industrijo v državi. Ob slovesu sem iz besed predsednika, ki se je poslovil od nas že zaslužil, da se pripravljajo nekaj odločilnega.

Dnevi našega bivanja med njimi so se bližali h koncu. Še češke Budějovice so na programu, potem pa zapustimo bratsko državo, tako smo mislili vsi ne slutec, da bomo zadnji dan doživeli višek v razvoju teh dogodkov. Proti večeru smo prispeli v češke Budějovice in takoj na prvi pogled si lahko opazil, da sovražna meja ni več daleč. Dogodki so se razvijali z bliskovito naglico. Videli smo, da naša prisotnost ni več na mestu, zato smo sklenili takoj naslednjega dne odpotovati v domovino. Kdo bi si bil takrat

mislil, da bomo čez par ur že potovali? Sedeli smo v restavraciji in večerjali. Lokal je bil nabito poln. Videli si sokole in orle v uniformah, kajti varnostno službo v mestu so prevzeli že oni. Pogovor gre dalje, zunaj pa korakajo kolone, ki se izgubljajo v temno noč. Jok, smeh, veselje, vsa čustva se menjavajo pri ljudeh z bliskovito naglico. Napovedovalec v radiju se oglasi. Grobna tišina zavlađa, on pa pojasni, da še ni točnih poročil. To se zgodi še dvakrat. Nihče ni govoril, toda vsak je slutil, da se pripravljajo nekaj odločilnega in velikega. Končno se oglasi napovedovalec ter razglasi splošno mobilizacijo. S ploskanjem so sprejeli to vest, ki jih je rešila te večne negotovosti. Vedeli so, da se bodo morali boriti za svojo domovino, vedeli so, da bodo krvaveli, toda vse to so sprejeli z veseljem in junaštvom. Po zadnjih akordih državne himne so se ljudje dvignili ter odšli vsak na svoje mesto. Čez dobre pol ure so se že polnile vojašnice. Mi pa smo morali takoj dalje, toda kam. Preko Brna in Romunije v domovino. Nihče ni mislil na svojo usodo, mislili in obžudovali smo može, ki so se tako hitro odzvali klicu domovine.

Zapustili smo bratsko republiko in smo se lahko še vrnili preko Nikulova in Nemčije domov, toda z drugačnimi mislimi na izid, kakršnega smo doživeli.

—aj.

Ob „Misli in delu“

KULTURNA IN SOCIALNA REVILJA. IZHAJA MESEČNO. NAROČNINA ZA CELO LETO 60.—DIN.—UPRAVA
V LJUBLJANI NA GOSPOSVETSKI CESTI 4/I

Pred nami leži 8.—9. številka te odlične revije, za katero lahko rečemo, da spada v vrsto naših najboljših. Z objektivnim in na dobrem spoznavanju stvari slonečim pisanjem je tekom svojega skoro štiriletnega obstoja v polni meri izpolnila svoj *raison d'être*. Krog sodelavcev, ki si jih je tekom tega časa pridobila, nas navdaja s prepričanjem, da bo ostala taka tudi v bodoče in, da bo v vedno popolnejši meri izpolnjevala svoj nalog: postati in biti glavno glasilo one skupine naših jugoslovensko in socialno usmerjenih intelektualcev, ki smatrajo za svojo dolžnost spremljati, obravnavati in sodelovati pri reševanju vseh, bodisi kulturnih, političnih, socialnih ali ekonomskih problemov. Radi tega jo vsem svojim čitateljem toplo priporočamo. Pomagala jim bo pri razširjanju njihovega duhovnega obzora, seznanjajoč jih s problemi, kateri ne smejo biti tuji nobenemu omladinu, ako hoče postati izobraženec, pripravljen za izvrševanje nalog, ki mu jih to svojstvo nalaga.

Zadnja dvojna številka »Misli in dela« je posvečena »slovanski socialni politiki«, odnosno bolj rečeno »socialni politiki slovanskih držav«. V kratkem jedrnatem uvodniku, kar spada že nekako v tradicijo »Misli in dela«, nam podaja motive, ki so vodili uredništvo pri izdaji pričujoče številke. Povdarjajoč današnjo dominacijo sile nad duhom, ko Evropa »mladini ne vzgaja več srca in duha, marveč goji napuh in hvale nasilje«, prihaja do zaključka, da »v teh mračnih dneh so človečanske dobrine slovanskega duha in srca posebno svetle in za človeštvo posebno dragocene«. »Navzlic svoji mladosti in velikim težkočam povojnih let« so slovanski narodi pokazali v socialni politiki toliko ustvarjalne sile in toliko z žrtvami pridobljenih uspehov, da so tudi s tem delom dokazali svoje toliko jim osporavane odlike: sposobnost graditi kulturo, močan smisel za državo in plodno socialno zavest. Iz teh osnov izvirajo njihova najlepša dejanja: skrb za človeka. Pokazati to skrb za človeka, kako je v slovanskih državah zamišljena, kako je organizirana, kako se izvršuje, kakšni so njeni skupni problemi (ko se že govori o neki »slovanski socialni politiki« je treba ta skupen naziv tudi opravičiti) vse to bi bila naloga pričujoče številke. Oglejmo si, v koliki meri jo je izpolnila.

Uvodniku sledijo trije članki, ki nam podajajo zelo pregledno glavne obrise socialne zakonodaje v Bolgariji (Prof. Janulov, *Sofija: Socialna zakonodaja v Bolgariji*), v Češkoslovaški (Dr. Alois J. Jindřich, *Praga: Glavne smeri češkoslovaške socialne politike v prvem dvajsetletju Češkoslovaške republike*.) in v Poljski (Dr. Melanija Bornstein-Lychovska, *Varšava: Osnova in uspehi socialne politike poljske države*).

Iz teh člankov razbiramo, da ima prav za prav izmed vseh slovanskih držav najstarejšo lastno socialno zakonodajo Bolgarija (Zakon o ženskem in otroškem delu iz leta 1905., Zakon o higijeni in zaščiti dela iz leta 1917. itd.), kar ima vsekakor zahvaliti dejstvu, da je edina izmed slovanskih držav v svoji skoro neizpremenjeni obliki obstojala že pred svetovno vojno. Pri tem nas bo zanimalo, ako se spomnimo, da je Anglija objavila svoje prve zakone za zaščito otroškega dela že l. 1802., Nemčija l. 1833., Francija l. 1841. Med prvim tovrstnim angleškim in bolgarskim zakonom leži torej doba, dolga preko 100 let. Tako različne so bile razmere in toliko časa je moralo preteči, predno si je Balkan prisvojil kulturne pridobitve zapada! Današnja Češkoslovaška nam nudi drugačen primer. Tako nahajamo n. pr., da je bil tamkaj že leta 1921. uzakonjen zakon o obratnih svetih, in-

stitucija, ki jo lahko smatramo prav za prav za pridobitev weimarske Nemčije. Morda se bo nekega dne stanje izpremenilo in se bo zapad učil od vzhoda? Ex oriente lux! V tem pogledu bi bila vsekakor zanimiva ocena socialnega položaja v Sovjetski Rusiji in razmišljanja o verjetnih oblikah, do katerih bo dovedel njen še vedno v vrenju in presnavljanju se nahajajoči razvoj.

Vendar zamoremo tako v Bolgariji, kot tudi v ostalih državah šele prva po vojna leta označiti kot pravi začetek sistematske socialne politike. Slovanski narodi so se s pravo mladeniško čilostjo vrgli na socialno ureditev svojih držav. Izdanih je bilo nebroj zakonov in drugih pravnih predpisov. Strah pred ekstremnimi pokreti, razvrstene razmere, so nujno zahtevale in pospeševale čim večjo državno socialnopolitično aktivnost. Toda prišla so leta relativnega miru, blagostanja in države so nekoliko pozabile na to svojo nalogo. Kriza 1930 do 1934 jih je opomnila. Zato vidimo, kako nastaja približno leta 1934. nova doba povečane socialnopolitične aktivnosti. Ona traja do danes. V prvi kot v drugi dobi mislimo, vsaj na osnovi materiala, ki nam ga nudijo navedeni članki, da je Češkoslovaška dosegla največje uspehe. V njenem socialnem zakonodajstvu nahajamo n. pr. odredbe o participaciji delavstva na čistem dobičku podjetij, o obratnih svetih itd., kar vsekakor predstavlja najnovejšo pridobitev v cilju demokratizacije delovnega odnosa.

Ko smo prečitali tri skoncentrirano napisane članke o socialni politiki Bolgarije, Češkoslovaške in Poljske, nehote občutimo, kot da manjka poseben članek, ki naj bi na sličen način podal oris in historijat v glavnem v socialni zakonodaji vsebovane socialne politike naše lastne države. Morda je uredništvo mislilo, da so o tem naši krogi že itak dovolj poučeni. Vendar smatramo, da je tako mišljenje preoptimistično in prepričani smo, da bi tak članek čitatelju v nemali meri pripomogel do jasnejše slike o problemu, čigar obravnavanju je uredništvo posvetilo pričujočo številko. Temu članku bi morale slediti še razprave, ki bi primerjale socialno politiko zgoraj navedenih držav (o tej potrebi govori tudi prof. Janulov na koncu svojega članka) in naloga »slovanski socialni politiki« namenjenega zvezka bi bila v celoti izpolnjena. Kot logično nadaljevanje bi sicer bilo še želeli razpravo o stvarni socialni politiki Sovjetske Rusije in njenih uspehih, primerjavo te socialne politike s socialno politiko ostalih v kapitalističnem gospodarstvu živčih slovanskih držav. Šele potem bi bil oris »slovanske socialne politike« popoln. Morda nas bo uredništvo s čem takim presenetilo v bodočnosti. Toda zavedamo se, da je to z ozirom na vire, s katerimi razpolagamo in na čase, v katerih živimo, skoro nemogoče napraviti. Zato ostajamo pri pobožnih željah, a uredništvo revije naj nam ne zameri, ako smo jih izrekli.

S tem smo hoteli samo podati one misli, ki so se nam pojavile po prečitanih prvih 23 straneh in povedati, kje smo občutili praznino in kaj bi še radi vedeli. To pa v ničemer ne zmanjšuje vrednosti že izvršenega dela. Objavljeni članki o socialni politiki Bolgarije, Češkoslovaške in Poljske nudijo vsakemu inteligentnemu dragoceno in lepo zbrano informativno gradivo, a z nekoliko truda si bo lahko sam ustvaril celotno sliko, primerjajoč ukrepe in probleme posrednih držav in vzemajoč pri tem v poštev tudi našo lastno socialno politiko in razmere.

To bi bila v grobih obrisih podana slika predmeta, ki so mu namenjeni prvi trije članki. Prehajamo na drugo skupino v obravnavani številki »Misli in

dela« objavljenih člankov. Tu nahajamo štiri sestavke o specifično naših socialnih problemih.

Članek, ki ga je napisal dr. Joža Bohinjec: *Socialni in gospodarski ogledi po naši vasi* posega v najbolj »deviško« področje naše socialne politike. Tu se res razen velikih obljub skoro še ničesar ni napravilo. Zdi se nam, kot da se od tega problema nekako beži, da se ga ne mara videti vključno temu, da je v njem zapopadeno naše najvažnejše socialno vprašanje, brez čigar rešitve ni mogoče trajno rešiti ostalih. To je grenka, a na žalost premalo poznana in razkričana resnica. Avtor nam v krepkih potezah plastično podaja glavne poteze ekonomskih in socialnih težav »onih, ki so jedro našega naroda«. Nepoučenemu, in v kolikor se tiče tega problema, je takih mnogo, bo ta članek v marsičem otvoril nove vidike in ga prisilil, da izpremeni svoje nepravilno mišljenje, ki ga je do sedaj imel o naši vasi. Pisec je brez običajnih fraz in romantičnih predsodkov pogledal na našo vas in nam opisal, kaj je videl. Slika je mračna, naravnost temna, toda resnična. Problemi naše vasi kriče po rešitvi. Neprimerno dedno pravo in kot posledica tega ogromno število za samostojno življenje nesposobnih minijaturnih kmetij, pomanjkanje socialnega in elementarnega zavarovanja, beg z dežele v mesto, nepopolno izvedena agrarna reforma, zagotovitev najmanjše izmere kmetijske zemlje in z druge strani preprečevanje njene koncentracije v poedinah; vse to so stvari, ki ne morejo ostati take kot so. Mi smo zemlja, kjer prevladujejo nekmetska gospodarstva in zato moramo tembolj paziti, da imamo vsaj v okviru danih možnosti v naših kmečkih hišah čim močnejše zaledje, kajti tam je vir narodove moči, zdravja in zavesti. Predaleč bi zašli, ako bi detajlno navajali avtorjeva izvajanja. Kot večina člankov, tako je tudi njegov napisan v zgoščenem stilu, dejstvo sledi dejstvu in vsako podajanje v izvlečku bi bilo nujno nepopolno. Vsekakor je pa ta članek, ki ga bo vsakdo prečital z največjim zanimanjem in morda celo z neke vrste napetostjo.

Lepo dopolnilo k dr. Bohinjevemu članku tvori kratka, toda sistematična študija dr. Stojana Bajiča: *Poljedelski delavci*. V prvem poglavju govori o delitvi poljedelskih delavcev na stalne, dninarje in sezonske delavce. Za tem poudarja važnost njihovih socialnih problemov, saj jih je samo v Sloveniji okrog 130.000, torej več, nego v obrti, industriji in rudarstvu zaposlenih zavarovancev. Z ozirom na gospodarske momente in bremena, ki jih vsaka socialna reforma nalaga, predlaga, da moramo razlikovati kmete, ki delajo s svojo družino pod istimi delovnimi pogoji kot njihovi delavci. Tu je potrebna samo starostna preskrba delavcev. Druga skupina pa so večji posestniki, ki ne delajo sami, temveč z večjim številom najetih delavcev. Tu ni nobenih pomislekov proti postopnemu popolnemu uveljavljanju socialne zakonodaje.

V drugem poglavju razpravlja o pravnih virih, ki so urejevali, odnosno urejujejo to panogo odvisnega dela.

V tretjem poglavju pa navaja glavne probleme prava poljedelskih delavcev (delovna pogodba, zaščita delovnega časa — žen in otrok, posredovanje dela, zavarovanje).

Dr. Maks Obersnel je za to številko prispeval obširno in temeljito razpravo s področja našega v Sloveniji stalno bolelojajočega rudarskega zavarovanja: *Razvoj našega rudarskega zavarovanja*. Raztanko nam razlaga vso njegovo rast od prvih početkov do danes, dotikajoč se vseh posameznih faz, ki jih je v svojem razvoju prešlo, in vseh pravnih pred-

pisov, ki so ga uravnavali. Vsakdo, kdor se za stvar zanima, bo našel v članku zbrane vse potrebne podatke in dobil bo lepo, zaokroženo sliko obravnavanega predmeta.

Avtor zagovarja samostojnost rudarskega zavarovanja, načelo samouprave in čim tesnejšo povezanost zavarovanja s podjetji, kar se najlepše doseže, ako dodelimo krajevnim bratovskim skladnicam čim važnejšo vlogo. To so principi, čijih pravilnost je po avtorjevem mišljenju že preteklost v polni meri dokazala. Zato naj bolniško zavarovanje ostane pri krajevnih bratovskih skladnicah. Za neugodno zavarovanje pravi, da zahteva sicer v svrhu porazdelitve rizika večje področje, toda da je vključno temu še vedno združljivo z načelom dobre samouprave. Pokojninsko zavarovanje naj tudi spada h krajevnim bratovskim skladnicam, a s pomočjo sozavarovanja naj se porazdeli na vse področje glavnih bratovskih skladnic in preko njih še naprej na področje vse države. Kajti pokojninsko zavarovanje je najdalgotrajnejše in zahteva največje rezerve. Ono je tudi vzrok stalne krize ljubljanske Glavne bratovske skladnice. Če je rezultanta skupnih gospodarskih političnih silnic dovedla rudarstvo v Dravski banovini ne samo relativno, temveč celo absolutno v nazadovanje, je upravičena in utemeljena vsaj zahteva, da se naj posledice tega nazadovanja na polju socialnega skrbstva porazdelijo na rudarstvo cele države. V tem vidimo tudi mi centralen problem našega slovenskega rudarskega zavarovanja, ki ga osnova in obstoječi »Osrednji sklad bratovskih skladnic« ni rešil. Tu so nujno potrebne temeljite izpremembe.

Dr. Branko Alujevič se je v svojem krajšem članku: *Naloga socialnega skrbstva za vajence*, dotaknil življenjskih pogojev, v katerih dorašča naš obrtni naraščaj. Porazno je posebnost njegovo zdravstveno stanje. Saj je v l. 1936. v Ljubljani na 9709 zavarovanih vajencev in vajenk zabeleženo nič manj kot 3080 obojenj. Da se temu zlu odpomore, stavlja avtor nekoliko predlogov: pokliče posvetovalnice, čim tesnejše sodelovanje oblastev s stariši in mojstri, ustanovitev delovne skupnosti vseh zainteresiranih ustanov (O. U. Z. D., Delavska zbornica, Zbornica za T. O. I., Banovina, mestna občina in druge), ki bi imela za cilj socialno zaščito delovne mladine itd.

Kot v vsaki, tako je tudi v Obzorniku te številke podal Dr. Branko Vrčon zanimiv in obširen zunanje-politični pregled pod naslovom: *Vihar nad Evropo*. Sledi mu Notranje-politični pregled, ki zaključuje zadnji zvezek »Misli in dela«.

Upamo, da smo našim čitateljem podali vsaj približen vpogled v njegovo vsebino in dokazali, da naše v uvodu izraženo priporočilo ni neosnovano.

B. S.

PREDAVANJE V RADIJU

Pred dnevi smo poslušali predavanje o zunanji politiki. Začelo se je z ugotovitvijo, da se je v češkoslovaškem slučaju pokazalo, kako brezvredne so mednarodne zveze... Končalo se je z ugotovitvijo, kako

ki je s pakti uredila prijateljske odnose z vsemi sosedi.